

Educa'ls per cooperar

Joan Arumí, Ia Camps, Xavier López, Gemma Torres

E Eumo
Editorial

ÍNDEX

La cooperació a l'escola	9
1. Programar per cooperar.	13
El dia que torna a sonar el despertador	
2. Principis pedagògics.	21
Córrer amb un caminador	
3. El mestre reflexiu	29
Fer, millorar i incloure	
4. Construint equip	37
Doncs que no jugui!	
5. L'aprenentatge cooperatiu	49
Qui no té feina, el gat pentina	
6. Dels continguts a les competències	61
–Ai, sí, que gimnàsia no us agrada	
7. Aprendre a escoltar	71
La conversa amb l'avi	
8. L'alumne en el centre de l'avaluació.	83
Es gira i em diu gràcies	
La narració, la cooperació i l'educació.	93
Alegria, ses velles se xapen de riure	
Bibliografia	101

La cooperació a l'escola

Mostrar com es pot cooperar dins l'escola i com es pot treballar cooperativament entre l'escola i la universitat amb resultats enriquidors per a tothom. Aquest és el doble repte que ens vam plantejar els autors del llibre que teniu entre les mans. Però abans d'entrar en el detall de l'experiència –que ens farà compartir l'aprenentatge i les vivències d'un grup d'alumnes de segon i un de cinquè de primària– convé que expliquem què entenem per cooperació i com podem fer-la visible als lectors.

Creiem que la cooperació no és res més que una habilitat comunicativa. Per definició, una habilitat sempre ha d'anar associada a un objectiu, i en l'habilitat que tractarem en aquest llibre, la cooperació, l'objectiu és compartit per diferents persones. Així doncs, el que trobareu bàsicament en aquestes pàgines que us disposeu a llegir seran persones, alumnes i mestres, que es comuniquen per posar-se d'acord, per aconseguir objectius compartits.

Per delimitar més el concepte, una habilitat sempre implica una relació amb l'entorn. La cooperació sempre depèn del context en què es produeix i nosaltres la buscarem en una escola específica i en unes persones concretes. Per tant, trepitjarem una escola, viurem a dins d'un grup d'alumnes, escoltarem què es diu en un claustre de mestres i exposarem la cooperació a partir de les interaccions que s'hi produeixen.

Finalment, una habilitat requereix un procés d'aprenentatge. La cooperació entesa com una habilitat s'aprèn i, en la mesura que millora, comporta que l'objectiu que comparteixen diverses persones s'aconsegueixi. Per aquest motiu, i per tal que es reflecteixi aquest procés d'aprenentatge, el llibre s'organitza a partir de la seqüència temporal d'un curs escolar: mostrarem la cooperació en una escola des del mes de setembre fins al mes de juny.

Hem començat exposant el nostre repte per a aquest llibre i explicant què entenem per cooperació; però, com mostrarem la cooperació? Com la farem visible per exposar el context, els objectius compartits i el procés d'aprenentatge?

La narrativa i l'assaig

Entenem que l'única manera de mostrar la cooperació és a través d'una narrativa, o sigui, a partir d'una història que s'esdevé en una escola on uns protagonistes treballen conjuntament per aconseguir uns objectius comuns. Enganyaríem el lector si fóssim nosaltres, dos professors universitaris, els qui pretenguéssim mostrar-la, si partim de la premissa que, com hem dit, la cooperació és contextual i nosaltres no podem viure l'escola des de dins.

Així doncs, qui mostra la cooperació en aquest llibre són la Ia i en Xevi. Dos mestres que treballen en una mateixa escola, en Xevi a segon curs i la Ia a cinquè, disposats a escriure una narrativa al llarg d'un curs escolar buscant la cooperació. Aquests dos docents i bons educadors ens han permès entrelleçar la teoria i la pràctica i, sobre la base d'una bona entesa, hem aconseguit apropar la nostra universitat i la seva escola.

En aquest llibre, combinem dos gèneres literaris, la narrativa i l'assaig, amb unes diferències clares entre una part i l'altra. Per una banda, la part narrativa està escrita pels dos mestres i mostra la cooperació a través d'històries

fresques, amenes i centrades en els diàlegs dels personatges i en les situacions que ajuden a construir una idea d'equip. Per altra banda, amb l'assaig agafem perspectiva i exposem el plantejament teòric de les situacions que la Ia i en Xevi viuen a l'escola. Aquesta part ens serveix per introduir i abordar lliurement les problemàtiques que es deriven de la part narrativa i repensar idees del món educatiu pel que fa a l'ensenyament i a l'aprenentatge.

Un llibre per a docents

La combinació de narrativa i assaig, que entrelliga vivències, reflexió i informació, acaba produint un llibre ben complet per a docents. Aquesta estructura ens dona molt de joc i ens permet, per exemple, parlar sobre els principis pedagògics de la cooperació i, a la vegada, concretar-los en situacions quotidianes i reals de l'escola.

També ens permet afirmar que la cooperació no és només una habilitat que relacionem amb el procés maduratiu de la persona, sinó que a través de les històries es pot comprendre que els alumnes de segon de primària són ben diferents dels de cinquè a l'hora de cooperar. O podem exposar la noció que el procés de construcció de la idea d'equip és dinàmica i, amb les narratives d'en Xevi i de la Ia, mostrar conflictes que enrareixen l'ambient de l'equip però que són imprescindibles per aprendre.

La cooperació és una habilitat complexa, en la qual intervenen molts elements i condicionants que fan que no pugui ser tractada d'una manera simple i reduccionista. No és senzilla de practicar, el docent ha de facilitar que aparegui i l'ha de buscar en la proximitat i en el cara a cara. Aquest caràcter vivencial fa que aquest llibre no sigui un manual i que pretengui anar més enllà de l'aplicació d'una tècnica, d'una metodologia o d'una estratègia didàctica. Esperem i desitgem que aquestes pàgines us ajudin a ser docents que construeixin equips.

1

Programar per cooperar

Imaginem que un bon dia els quatre companys que participem en aquest llibre haguéssim quedat en un lloc i una hora determinats per anar d'excursió. Quan tots quatre ens haguéssim reunit al punt de trobada, hauríem començat a caminar i, tot fent-la petar i al cap de ben poca estona, ens hauríem preguntat: cap a on anem? On volem anar? Hauríem debatut si anàvem per un camí més planer o per un altre que s'enfila per, tot seguit, adonar-nos que tots quatre teníem idees molt diferents de l'excursió que volíem fer: algú hauria portat entrepans per dinar i un altre no portaria ni tan sols aigua; un s'hauria pensat que l'excursió duraria dues hores i els altres, tot el dia; un aniria calçat i vestit per fer una marxa ràpida i els altres, per fer un petit passeig... Sense conèixer el terreny, possiblement ens hauríem perdut i en casos extrems fins i tot hauríem hagut de trucar amb el mòbil perquè ens vinguessin a recollir. En fi, potser tot plegat hauria acabat en un desastre d'excursió.

És evident que hauríem fallat en la programació de la nostra excursió, perquè les intencions que teníem per a aquella sortida no eren clares. Qualsevol recorregut que ens proposem de fer o qualsevol projecte que vulguem tirar endavant, com per exemple aquest llibre amb quatre autors, l'hem de pro-

gramar. La metàfora de la nostra excursió també ens serveix per a un procés d'ensenyament-aprenentatge en un àmbit educatiu: si no el programem, ens perdrem pel camí.

La programació en l'àmbit educatiu la considerem com l'explicitació de les intencions educatives i el pla d'actuació d'un equip docent durant un període de temps determinat. És necessari que els docents eduquem amb unes intencions mitjançant les activitats que duem a terme, perquè sense la intencionalitat d'aconseguir algun benefici pot haver-hi aprenentatge, però no educació. Si programem i portem a terme qualsevol activitat sense tenir una idea clara del que es vol assolir fent-la, l'activitat quedarà mancada de sentit educatiu.

És evident que com a excursionistes imaginaris no teníem gens clar quina era la finalitat de la nostra excursió: passar-ho bé tots junts?, posar-nos en forma?, gaudir del paisatge?, alliberar-nos de l'estrès del dia a dia?, o aconseguir-ho tot plegat i alhora? A tenir clara la finalitat de l'excursió també ens hi ajudarà que coneguem el terreny, que tinguem un mapa, que reconeguem els senyals i les pistes que trobarem pel camí... Els mestres i els professors en tenim un munt, d'aquests senyals que ens orienten i ens ajuden a tenir clars els camins per on volem anar.

Per preparar la nostra excursió educativa, primer de tot aniríem al currículum, el paraigua que emmarca la nostra actuació a partir d'uns principis generals. Després, baixariem cap als àmbits i des d'aquests cap a les dimensions i competències de les àrees. Llavors seguiríem cap als continguts clau, passariem pels objectius d'aprenentatge, per l'avaluació, i des d'aquí ja visualitzariem les activitats a l'aula que seqüenciariem i temporalitzariem per tal d'acotar el trajecte dins del curs escolar. Tot seguit, i imaginant ja el destí final, pensariem detalladament la metodologia a seguir i l'estil comunicatiu, elaborariem material didàctic, pensariem activitats d'avaluació i decidiriem l'organització dels alumnes. Tot aquest procediment ens permetria tenir una excursió ben preparada i estar a punt per començar a caminar amb el grup classe.

Programar és una habilitat necessària per educar que s'adquireix mitjançant l'aprenentatge i es millora mitjançant l'observació, la formació i l'experiència. Requereix temps i pensem que tendeix més a ser un art, amb el seu component creatiu i flexibilitzant les regles establertes, que no pas un procés d'enginyeria didàctica que acaba robotitzant alumnes i docents. No és senzill saber programar, però no es pot concebre que uns educadors no sàpiguen traçar el camí per als seus alumnes. S'ha de programar per marcar els passos del camí, per veure el destí final i, com veurem més endavant, per avaluar el camí recorregut.

El dia que torna a sonar el despertador

Com cada any, cada u de setembre el despertador torna a sonar. Acostumo a despertar-me amb temps, i a poder esmorzar entaulat amb la família, però avui, i com cada curs, és el primer dia i és una mica especial. Em prenc el te verd i les torrades aixecant-me de la cadira unes quantes vegades, mentre vaig posant a la bossa les claus de l'escola, una ampolla d'aigua, l'estoig, la programació de l'any passat...; intento recuperar, de cop, aquelles rutines que faig cada dia durant l'any i que a l'estiu deixo de banda des del primer moment.

El trajecte amb el cotxe fins a l'escola em serveix per adonar-me que al llarg d'aquest estiu he donat mil voltes a aquells projectes engegats que es van interrompre al juny, que cal que revisem i modifiquem amb en Xevi perquè acabin millorant i encaixin ben bé en les nostres intencions.

Arribo a l'escola i saludo a tots els companys. Repeteixo unes quantes vegades la pregunta: «Com ha anat l'estiu?». I sento múltiples i variades respostes: a Menorca, a l'Estartit, per casa... Em trobo en Xevi i encara no hem acabat de saludar-nos que ja va per feina: «Has vist les obres del pati?». Caminem cap a l'aula d'informàtica on farem la reunió amb els quaranta-dos mestres que som a l'escola. Per començar, una d'aquelles reunions que es fan llargues: veus que parlen amb desordre mentre d'altres busquen l'ordre, propostes de millora... Set dies per endavant abans no sigui tot ple d'alumnes i el silenci quedi trencat per més de quatre-centes veus amb ganes de jugar i d'aprendre.

* * *

Tititit, tititit, tititit... El segon dia es posa en marxa. Menys mandra i més il·lusió, avui em toca trobada amb la meva companya especialista, la Ia; tot i haver-nos vist ahir, poc vam poder treballar junts. Quedem al gimnàs de bon matí i m'adono que el material continua a terra, tal com el vam deixar. Ens organitzem: primer inflarem pilotes, ordenarem el material i en farem l'inventari per si ens vam descuidar d'anotar-hi alguna cosa al juny. Gaudeixo tenint-ho tot endreçat, cada cosa al seu lloc.

Esmorzem i se'ns fa l'hora de començar a parlar de què fer, com, quan... Aquell moment en què tots dos ens tanquem en una sala i ens comencem a explicar els somnis que hem tingut a l'estiu, i hi anem donant forma o els desestimem segons les possibilitats que els veiem. Ara només ens queda fer-los realitat i conjuntar-los amb els dels altres anys per seguir construint l'educació física de l'escola.

–Podríem fer un quadern individual on es dissenyin objectius individuals?

La Ia sempre té bones pensades i m'afegeixo a l'entusiasme amb què ho ha dit:

–També ens serviria amb els grups cooperatius i podrien pensar fites per millorar.

–Hauré de pensar un format àgil, senzill i atractiu, perquè si no ja m'imagino com bufaran...

Ha tornat a passar! Sense voler-ho ja ens hem tornat a embolicar a fer una història nova. Aquí és on comença la feina més dura i pesada per a un mestre, però a la vegada és la que és més important. Tenim clar que volem que els nostres alumnes aprenguin a treballar en equip, així que ens posem a decidir quan ho volem fer. Comptem setmanes, sessions, anem col·locant cada unitat de programació en el seu moment del curs «o en el que nosaltres creiem que és el seu moment». Un desig que comparteixo amb la Ia per a aquest curs és aconseguir relacionar cada unitat didàctica amb un repte cooperatiu final, on el treball individual, del grup i de la classe permeti superar amb més facilitat l'activitat final proposada. Aviat deixem de poder treballar sols i compartim dubtes: «Tu, què faries aquí?», «Et sembla bé això?»... A poc a poc, les primeres unitats van agafant forma, busquem activitats competencials on els alumnes desenvolupin el seu ventall motriu al

màxim de les seves possibilitats, que els siguin significatives... Tot això sense descuidar l'avaluació: com i quan els avaluarem? Podríem fer que s'avaluessin entre ells?... Al final de la reunió amb la Ia tot quadra, en aquests moments sempre quadra, i marxés a casa content i feliç pensant que demà podràs començar a pensar en els grups, les parelles, els materials...

La setmana va passant, no té aturador i es va precipitant l'arribada del primer dia de curs. Ens mirem la nova llista d'alumnes, perquè aquest any a l'escola hem barrejat els grups classe. Els mestres del cicle vam fer una bona feina refent els grups: igualant el nombre d'alumnes a cada classe, trencant o potenciant dinàmiques entre alumnes, equilibrant nivells de lectura o matemàtiques... Volem seguir per aquesta via, en què el grup és tan important, i sabem que és complicat de fer. Tenim el nostre estil construït a base d'anys, hi creiem i volem que vagi creixent. Demà comença un nou curs, demà el somni torna a caminar.

En el llibre *Amb veu de mestre* (1993), els autors, Cela i Palou, s'intercanvien cartes sobre les vivències personals que els produïa el fet de treballar a l'escola. En una d'aquestes cartes, Palou explica a Cela que han tingut reunió de departament i que procuren seqüenciar l'aprenentatge de la gramàtica a l'escola. Li expressa la dificultat que comporta, per l'exigència de compartir criteris i actuacions sobre la manera de fer a l'aula i perquè afecta els nivells personals i professionals (un tema força sensible de tractar), i exposa les dificultats per elaborar el projecte curricular de l'àrea.

Hi ha poc temps per programar i, com diu Palou, a l'escola hi ha molt poc temps per pensar en l'escola. Es necessiten equips de docents estables, implicats, cohesionats i identificats amb uns objectius comuns per poder garantir el desenvolupament del projecte educatiu i del projecte curricular del centre. I, entre d'altres dificultats, Palou també comenta que els mestres són molt destres en el disseny de l'activitat i no tant en el disseny dels propòsits que hi ha implícits. Tal com diu, els alumnes consumeixen activitats concretes, no pas objectius, i aquesta dinàmica de proposar un treball que s'ha de portar a terme fa que quan se n'hagin de dir els objectius els mestres embarranquin.

Quan Cela i Palou van publicar el llibre, ara fa més de vint-i-cinc anys, s'acabava d'establir un esglaó entremig dels programes oficials i l'actuació dels docents a l'aula. Era el que en deien el segon nivell de concreció, el projecte curricular de centre, i ja llavors el veien com una eina difícil de dur a terme, per les inèrcies i reticències de l'escola d'aquell temps, però també el veien molt útil per a l'escola. Els docents d'avui en dia, a base de formacions i experiència, dominem la programació interrelacionant els diferents nivells de concreció. Jugar amb els elements del currículum (dimensions, competències, continguts...), contextualitzar-los en el projecte de l'escola, per llavors redactar objectius d'aprenentatge dels alumnes, seqüenciar-los i temporalitzar-los, avaluar-los... s'ha convertit en una de les tasques habituals.

Sovint, als docents la programació se'ns fa feixuga, però és necessària i no ens la podem prendre a la lleugera. Potser cal trobar aquell punt d'equilibri entre una cosa i l'altra: si no la féssim ens situaríem en el pur activisme, i si la fem en excés podem acabar bojós classificant i reduint cada activitat en minúsculs compartiments didàctics. Potser cal una mirada a mitjana distància, tenint clar el destí però sense capficar-se en cada passa ni en cada pedra que trobes en el camí. La programació és flexible, de ben segur que es modificarà al llarg del curs, que apareixeran dubtes que serà necessari de resoldre, que es crearan nous entrebancs que no s'esperaven... però, primer de tot, cal tenir clar on es vol arribar.

Pensem que la Ia i en Xevi tenen clar el seu destí i el dels seus alumnes. Comencen el curs amb l'actitud adequada, aquella que facilita la programació perquè la plantegen amb la il·lusió d'un repte a aconseguir: volen que els alumnes aprenguin a treballar en equip. Disposen de la confiança en el seu estil de ser mestres, que s'ha anat construint a base d'anys d'experiències educatives, i a més gaudeixen de la complicitat que hi ha entre tots dos per anar resolent dubtes i incerteses.

A partir d'ara, no ens oblidarem pas de la programació, sinó que ens acompanyarà al llarg de tot el trajecte. En Xevi i la Ia estaran programant tot el

curs, estaran pensant contínuament què faran i com ho faran perquè els alumnes aprenguin a cooperar. Els seus relats deixaran entreveure el seu pensament didàctic, els procediments i processos que utilitzaran per ensenyar els alumnes a treballar en equip. Ara bé, creiem que seria ben pobre per a aquest llibre que ens quedéssim només en el nivell didàctic, el d'explicar què ensenyar i com fer-ho. Per anar avançant, per anar fent passos, cal que ens preguntem per què i per a què la Ia i en Xevi veuen tan important que els alumnes aprenguin a treballar en equip. Aquestes dues preguntes les intentarem respondre en el capítol següent.